

พุทธวิถีกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของภาคประชาชน

Buddhist way and participation in politics of the people's sector

ศตวรรษ สงกาพันธ์. Satawat Songkapan

ภุริทัต บริบูรณ์ Phuritit Boriboon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

rak2125252499@gmail.com

บทคัดย่อ

การนำหลักพุทธศาสนามาเป็นส่วนหนึ่งในวิธีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการส่งเสริมให้การเมืองภาคประชาชนเห็นความสำคัญในระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และประชาชนได้พื้นฐานหลักศีลธรรมคุณธรรม ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการเมืองระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติมีความตระหนักและมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริง เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย คือ ทำให้ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองได้มีโอกาสทราบความต้องการของกันและกันอย่างแท้จริงทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐตอบสนองต่อผู้เป็นเจ้าของประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม การสร้างกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมที่ประชาชนสนใจร่วมกันเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแสดงความคิดเห็นรวมทั้งการติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์รวมไปถึงเกิดการประสานงานซึ่งกันและกัน การทำงานในระยะเริ่มต้นอาจอาศัยผู้นำในการทำกิจกรรม และค่อยคลี่คลายไปสู่การร่วมมือและผลัดเปลี่ยนกันในการเข้ามาบริหารกิจกรรมนั้นๆเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการร่วมมือทั้งในการทำกิจกรรมและเรียนรู้จักการบริหารจัดการอย่างทั่วถึง อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนตามแนวทางสู่ความยั่งยืน ทั้งนี้การเข้าไปมีส่วนร่วมจะต้องเกิดจากความสมัครใจของประชาชนเอง

คำสำคัญ: พุทธวิถี, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, ภาคประชาชน

Abstract

Bringing Buddhism as part of the democratic way of government This is to encourage people's politics to see the importance of democracy even more. and the people have the basis of moral principles Make people see the importance of politics at the local level to the national level with awareness and awareness of genuine participation in politics Because political participation is important to the development of democracy, which is to give parents and guardians the opportunity to truly know each other's needs, enabling the implementation of government policies to respond to the owners of the country in the economy. politics and society Creating a process that gives people the opportunity to take part in activities that people are interested in sharing ideas, making decisions, sharing responsibility. share opinions and follow-up assessments to achieve objectives as well as to create coordination with each other Working early may rely on a leader to carry out the activities. and gradually eased into cooperation and taking turns in managing such activities for everyone to participate in co-operation in activities and to learn how to manage them thoroughly which is beneficial to the community To develop the community according to the approach to sustainability However, participation must be made voluntarily by the people themselves.

Keywords : Buddhism, Political Participation, People's Sector

บทนำ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนตามหลักวิถีพุทธในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศโดย พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ กล่าวคือ ตลอด ระยะเวลาที่ผ่านมากว่า 90 ปีที่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ซึ่งถ้าพูดถึงในกาลสมัยก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย กษัตริย์เปรียบเหมือนสมมติเทพมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวทั้งในด้านการปกครองรวมทั้งการจัดการบริหารประเทศทั้งทางด้านกฎหมายด้านการทหารและด้านตัดสินคดีต่างๆและอำนาจทั้งหมดจะอยู่ที่กษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว การบริหารประเทศไม่ว่าจะการดำเนินการตามนโยบายจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งการดำเนินดังกล่าวต้องผ่านกระบวนการการตัดสินใจแต่กษัตริย์เพียงผู้เดียว แต่ถึงอย่างไรก็ตามการที่ประชาชนจะได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และด้านอื่นๆ ในสมัยนั้นประชาชนแทบจะไม่มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าว ถึงแม้จะไม่สามารถตรวจสอบอะไรได้เลย แต่มีสิ่งหนึ่งที่กษัตริย์ พึงใคร่คิดอยู่ตลอด การปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) 2549 : 135) กล่าวคือ การนำหลักพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในหลักทศพิธราชธรรมมีความสำคัญต่อการปกครองของไทยในปัจจุบันอย่างมากเนื่องจากสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองล้วนแล้วแต่ขาดการนำหลัก ทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นรูปธรรมหรือใช้อย่างจริงจัง ประกอบกับอคติหรือความเห็นต่าง เป็นเหตุเกิดที่บดบังปัญญาจนมองข้ามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะสามารถนำมาแก้ไขปัญหาคติความเห็นต่างหรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับคน คนกับงาน หรือคนกับสังคม ดังนั้น หากเรานำหลักทศพิธราชธรรมผนวกรวมกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร หลักความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาประยุกต์ ใช้ในการปกครองของไทยในปัจจุบันแล้วจะสามารถสร้างคุณค่าสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมและ คนในชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม การน้อมนำพระราชดำรัสตามหลักความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนามาวิเคราะห์บริบทของสังคม ไทย บริบทการทำงานระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือระหว่างนักปกครองกับประชาชน จะทำให้เข้าใจถึงบริบทที่เป็นแก่นแท้ของกระบวนการทัศน์เป้าหมายที่ต้องการจะสร้างพัฒนาก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด ขณะเดียวกัน ควรนำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดมรรคาแห่งความเชื่อมโยงบูรณาการการทำงาน การพัฒนา การตอบสนองต่อความ ต้องการ และการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งการปฏิบัติตามหลักดังกล่าว ทำให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญประชาชนเป็นหลัก จนนำมาสู่การปกครองโดยคนส่วนมากในยุคปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่าการปกครองโดยประชาชนเพื่อประชาชนและประชาชน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยภาคประชาชนที่ดีจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่ให้พลังมวลประชา ได้แก่ ผู้คนในสังคมได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น มีกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมจากประชาชนที่มีความรู้และปัญญาเพื่อประโยชน์ของสังคม

เป็นหลัก โดยอิงหลักพื้นฐานทางสังคมโดยมีพลเมืองที่รู้หลักการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการยื่นหยัด เพื่อให้บรรลุถึงนโยบายสาธารณะอย่างแท้จริง ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์คือ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยภาคประชาชนให้อยู่บนพื้นฐานหลักพุทธศาสนา ซึ่งกระบวนการจะเป็นอย่างไรและในสังคมไทยมีปัญหาอย่างไรบนฐานคิดด้านความเสมอภาคในทางด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งอำนาจและการประพฤติปฏิบัติตามแนววิถีพุทธจะยังทรงปรากฏอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์หากการดำเนินนโยบายที่ไร้ซึ่งบรรทัดฐานที่ส่งผลกระทบต่อภาคประชาชน การมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามแนววิถีพุทธเป็นสิ่งที่สามารถพึงประพฤติปฏิบัติได้และทิศทางการเปลี่ยนแปลงตามกรอบเชิงบริบทในภาคประชาชนในการเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ถือเป็นบทพิสูจน์สำหรับผู้นำทุกหน่วยงานภาครัฐ มีความแน่วแน่และมั่นคงต่อการปฏิบัติตามกระบวนการสาธารณะเพียงใด

พุทธวิถีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่มีการนิยามนโยบายสาธารณะต่อภาคของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิภาพที่สุดได้

2.ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง แม้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายจะต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียว แต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการแท้จริงของประชาชนนั้น อาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกัน อันทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาว เกิดความล่าช้า และความล้มเหลวของโครงการได้ในที่สุด

3.การสร้างฉันทามติ การปฏิบัติตามหลักวิถีพุทธของประชาชนจะสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลดข้อโต้แย้งทางการเมืองและช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

4.การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น พวกเขา ก็อยากเห็นมันเกิดผลในทางปฏิบัติ และยังอาจเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

5.การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะการเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวลตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้งและการแบ่งฝ่าย ที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

6.การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและเกิดความชอบธรรมโดยเฉพาะเมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

7.การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับสาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วม พวกเขาจะได้รับรู้ถึงความห่วงกังวล และมุมมองของสาธารณชนต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งจะทําให้เจ้าหน้าที่สามารถคาดการณ์ปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนต่อกระบวนการและการตัดสินใจขององค์กรได้

8.การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต (เจมส์ แอล. เครย์ตัน, 2551 : 21-25)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมอาจมีอยู่มากมายหลายทฤษฎีด้วยกันสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆคือ ทฤษฎีความเป็นผู้นำ (Representative)และทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง/ถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันการบริหารงานดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงการสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น เช่นการเลือกตั้งทั่วไปการเลือกตั้งโดยการนับคะแนนลับและประชุมปรึกษาหารือประจำปีจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมตามนัยของทฤษฎีนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริงและผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจได้แก่บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้าสมัครรับการเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นแค่ไม้ประดับเท่านั้น

2) ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ตามแนวความคิด ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือ ถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการ ให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบ นั่นก็คือการไม่ยอมให้มี ส่วนร่วมนับว่าเป็นภัยคุกคามตามเสรีภาพของผู้ตาม (ติน ปรัชญพฤทธิ์, 2538 : 62) ซึ่งเป็นหัวใจของการ พัฒนาชุมชน โดยเป็นทางรัฐศาสตร์ในเรื่องของการปกครองตนเอง (Self-government) คือ ต้องการ ให้ประชาชนได้เข้าไปตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางใน การพัฒนาทุกๆแขนงซึ่งการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ไม่ได้ หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการ ปฏิบัติการ (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น การ ตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefit) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการ ปฏิบัติการ แต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน โดยที่ผลประโยชน์นั้น เป็นผลมาจากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น (อดิน ทรัพย์พัฒน์, 2527 : 320)

Norman Uphoff ได้อธิบายกรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนไว้ว่า มี 3 มิติ (Dimensions) และ 2 บริบท (Contexts) ทั้งนี้ ในมิติของการมีส่วน ร่วม ได้แก่

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมอะไร (What) แบ่งเป็น 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมี ส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลการดำเนินงาน Uphoff กล่าวอีกว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไม่ได้หมายความว่า จะ เป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย เช่น ในการจัด องค์กร การกำหนดกิจกรรมการพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนใน เรื่องผลประโยชน์และการประเมินผล สำหรับบริบทของการมีส่วนร่วมนั้น หมายถึง ลักษณะของ โครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งนำเข้า ประโยชน์ที่ได้รับ และรูปแบบที่ต้องกำหนด รวมทั้ง สภาพแวดล้อมของงานหรือกิจกรรมตามโครงการ เช่น ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางด้าน กายภาพและธรรมชาติ และปัจจัยทางสังคม

มิติที่ 2 มีส่วนร่วมกับใคร (Who, Whom) ได้แก่ การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามา
มีส่วนร่วมกับชาวบ้านในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรที่ให้ทุน ทั้งนี้ให้
พิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ ของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่อง เพศ อายุการศึกษา
อาชีพ รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย การถือครองที่ดิน เป็นต้น

มิติที่ 3 มีส่วนร่วมอย่างไร (How) แบ่งเป็น 1) ลักษณะของการมีส่วนร่วม เช่น ความเต็ม
ใจเข้าร่วม การได้รางวัลตอบแทน หรือการถูกบังคับให้เข้าร่วม 2) รูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น การเข้า
ร่วมโดยตรง หรือผ่านองค์กรของชุมชน 3) ขนาดของการมีส่วนร่วม เช่น ความถี่ และระยะเวลาใน
การเข้าร่วม 4) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นการเสริมพลังหรืออำนาจขององค์กร หรือเป็น
การปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น (มนตรี กรรพุมมาลย์, 2546 : 16)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและ
อารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มใดๆ ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ
การให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย
และการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนจะต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจต่อการมีส่วนร่วม (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2531 : 183)

นอกจากนี้ความหมายการมีส่วนร่วมยังมองถึงการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้
ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน หรือองค์กร
หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนโดยการมีส่วนร่วมต้องมีองค์ประกอบดังนี้

1. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัวเช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ
แรงงานหรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนาและได้ขยายความหมายของการมี
ส่วนร่วมว่า ต้องครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1. การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน

2.2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาการพิจารณาในมิติดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

2.3. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหาร นโยบายและลักษณะเศรษฐกิจ สังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน (ปรัชญา เวสารัชช, 2528 : 3-5)

หากมองโดยภาพรวมการมีส่วนร่วมจะพบว่ามีอยู่ 2 ลักษณะ กล่าวคือ “การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่

1.การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากรโดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการ

พัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2541 : 138 – 139)

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะหลักเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมคือ ถ้าการตัดสินใจใดก็ตามส่งผลกระทบต่อบุคคลต่าง ๆ บุคคลเหล่านั้นควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น หมายความว่า หลักการนี้ตั้งอยู่บนความคิดที่ว่าบุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลหนึ่ง บุคคลนั้นย่อมจะทราบว่าเขาต้องการหรือไม่ ต้องการอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง ดังนั้น เพื่อความยุติธรรมบุคคลนั้นควรที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดให้เหตุการณ์นั้นเป็นไปอย่างที่เขาต้องการ เพื่อให้ผลที่ตามมาเป็นไปตามที่เขาต้องการ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานองค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin, อ้างใน พันตำรวจโท พรพล วงศ์จิต, 2544 : 17) นอกจากนี้ การให้ความร่วมมือด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบีบบังคับขู่เข็ญ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือนั้นต้องประกอบด้วย

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจและตกลงใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและโครงการ
3. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม” (ชาญชัย ศิลปะอวยชัยและคณะ

, 2542 : 10)

การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมทางของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะเป็นบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเอง

ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 2) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนได้ใช้ความสามารถของตนเอง เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงออกทั้งความคิดและการปฏิบัติ โดยในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำเอาทฤษฎีการมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทางการศึกษาในเรื่อง การรับรู้ปัญหาร่วมกัน การร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหา การร่วมกันคิดหาวิธีแก้ไขปัญหา และร่วมกันดำเนินแก้ไขตามแผนงานที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

องค์ความรู้ที่ได้

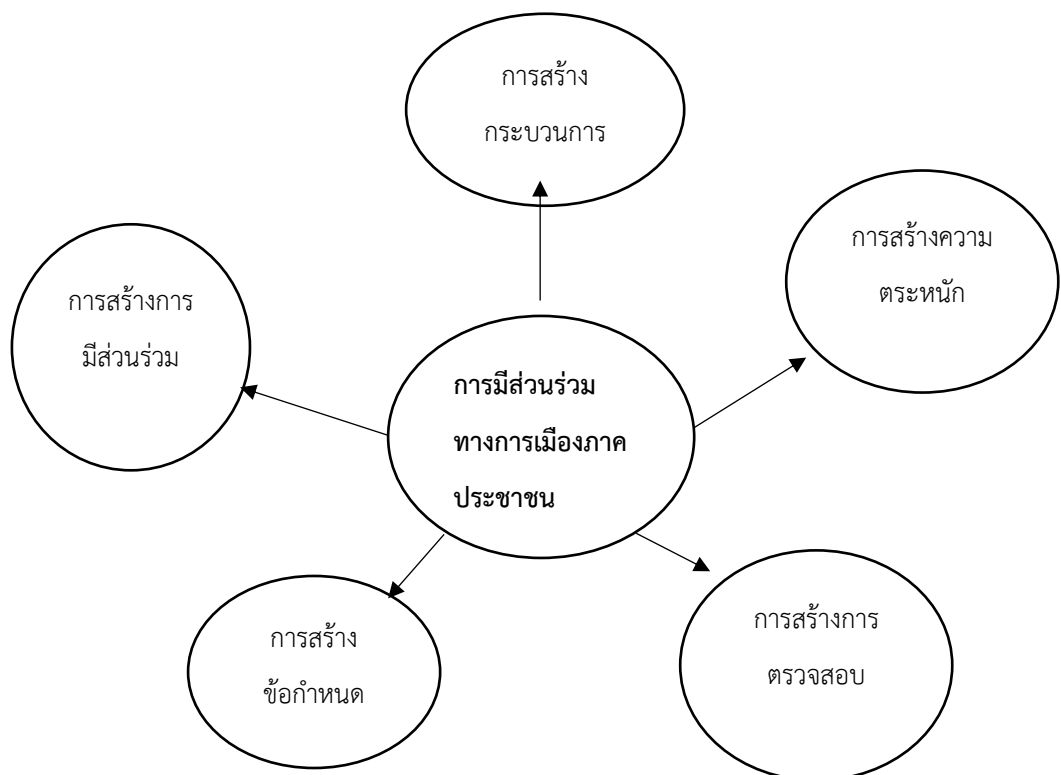
๑) การสร้างกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมที่ประชาชนสนใจร่วมกันเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมไปถึงเกิดการประสานงานซึ่งกันและกัน การทำงานในระยะเริ่มต้นอาจอาศัยผู้นำในการทำกิจกรรม และค่อยคลี่คลายไปสู่การร่วมมือและผลัดเปลี่ยนกันในการเข้ามาบริหารกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนในการร่วมมือทั้งในการทำกิจกรรมและเรียนรู้จัดการบริหารจัดการอย่างทั่วถึง อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนตามแนวทางสู่ความยั่งยืน ทั้งนี้การเข้าไปมีส่วนร่วมจะต้องเกิดจากความสมัครใจของประชาชนเอง

๒) การสร้างความตระหนักร่วมถึงปัญหาที่จะต้องวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาสังคม และร่วมกันวางแผนตัดสินใจในการดำเนินงานพัฒนาร่วมกัน การร่วมระดมทุนด้วยการปฏิบัติงานจะทำให้มีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินงานอย่างใกล้ชิด เมื่อได้ติดตามประเมินผลการดำเนินงานทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลประโยชน์ที่ได้คือความสำเร็จ

๓) การสร้างการตรวจสอบและประเมินผลการบริหารของหน่วยงานรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งตัวแทนจากหน่วยงานรัฐ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู เป็นต้น หน่วยงานที่รับผิดชอบจะส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนซึ่งตัวแทนภาครัฐจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและให้โอกาสอย่างเต็มที่ไม่ว่าตัวผู้จัดขบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเสียเองซึ่งพบได้ในพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศไทย

๔) การสร้างข้อกำหนด กฎระเบียบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมต่างๆที่ชัดเจน พร้อมประ
 สัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบโดยทั่วกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเป็นการประชุมหมู่บ้านในแต่ละรอบ
 เดือนซึ่งตัวผู้นำการบริหารจะต้องลงไปประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับชาวบ้านด้วยตัวเองหากส่ง
 ตัวแทนอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการสื่อสารกับชาวบ้านได้ นอกจากนี้ยังสามารถตอบคำถามให้กับ
 ประชาชนได้อย่างแจ่มแจ้งและเป็นจุดเริ่มต้นในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอีกด้วย

๕) การสร้างการมีส่วนร่วมจะต้องสร้างทุกระบวนการทุกขั้นตอนในกิจกรรมต่าง
 ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมกันประเมินผลและร่วมกันรับผลประโยชน์ที่
 เกิดขึ้น ซึ่งในการส่งเสริมดังกล่าวจะพบมากในพื้นที่ที่มีความสามัคคีกันในหมู่คณะและพื้นที่นั้นๆจะ
 ได้รับชื่อเสียงและการไปศึกษาดูงานจากหลายพื้นที่ ในลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้น
 ไม่ได้ตกอยู่ที่ผู้นำการบริหารเพียงคนเดียวแต่หมายถึงผลความสำเร็จของประชาชนทั้งหมด หรือจะ
 กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การแก้ปัญหาทางสังคม หรือการพัฒนาอะไรก็แล้วแต่หากไม่สามารถสร้าง
 ความสามัคคีกันได้ ก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จ ฉะนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นก้าวแรกแห่งความสำเร็จ
 ในกิจการงานทุกอย่าง ดังแผนภาพต่อไปนี้

บทสรุป

ประชาชนภายในประเทศประกอบด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่างๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ ดังนั้นในการดำเนินชีวิตของประชาชนหรือการบริหารราชการที่ส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งในส่วนดีและส่วนไม่ดีทำให้เกิดความคิดความเห็น หากดีก็จะส่งเสริม หากไม่ดีก็จะต่อต้าน ดังนั้น ผู้นำการบริหารจึงจำเป็นต้องส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในภาคประชาชนให้มากยิ่งขึ้นในระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐอื่นๆ เพื่อที่จะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้และเกิดความพึงพอใจในที่สุดซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ผู้นำการบริหารควรที่จะสร้างสิ่งเหล่านี้

References

- เจมส์ แอล. เครย์ตัน. (2521). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- ชาญชัย ศิลปะอวยชัยและคณะ. (2542). *ความต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในท้องถิ่นของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดแพร่. งานวิจัย. ปณิธิวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.*
- ดิน ปรัชญพฤตย์. (2538). *ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม*. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 9. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. (2531). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- ปรีชา เวสารัชช์. (2528). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อชนบท*. งานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2541). *เอกสารประกอบการศึกษาวិชา สค. 651 ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนตรี กรรพุมมาลย์. (2546). *ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย*. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมเด็จพระญาณสังวร(เจริญ สุวฑฺฒโน). (2549). *ศัพทธารธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พชรพล วงศ์จิต. (2544) *การมีส่วนร่วมของประชาชนตามโครงการสมาชิกแอ่งข่าวอาชญากรรม ในเขตอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. สารนิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*